

NÁVRAT SLOVA

Hned po promoci na Lékařské fakultě hygienické v roce 1956 jsem nastoupil na Okresní hygienicko-epidemiologickou stanici v Mostě a pak jsem až do konce svého profesního života pracoval jako „hygienický obvodák“ na OHES, nejprve jako epidemiolog, pak hygienik práce a nakonec jako okresní hygienik. Jen jsem z Mostu popošel přes Bílinu do Teplic a cestou jsem stačil zaznamenat ztrátu slova „epidemiologická“. Také o rok později promováný, z puncovaného zlata vykováný epidemiolog MUDr. Vladimír Plesník si této ztráty s lítostí všiml. V příspěvku uveřejněném ve sborníku „60 let hygienické služby“ si myslí, že název „epidemiologická“ byl pro některé „takvzdělance“ obtížně vyslovitelný a zřejmě ještě hůře pochopitelný a asi má pravdu. Sama epidemiologie, tedy teorie a praxe boje s nakažlivými nemocemi (Raška 1954) však zůstala i po vypuštění slova z názvu hygienických stanic na svém místě. Potlačení epidemií tyfu, paratyfu, polio, difterie aj. a vymýcení či podstatné snížení řady infekčních onemocnění, to jednoznačně prokazují. Terénní epidemiologové se na těchto úspěších podíleli zásadním způsobem a máme právo být přesvědčeni, že ani v budoucnu tomu nebude jinak. Chybějící slovo v názvu hygienických stanic na tom mnoho nezmění.

Současná společnost, současné zdravotnictví, současná hygiena stojí ovšem před nutností řešit epidemie neinfekčních onemocnění. Kardiovaskulární a nádorová onemocnění jsou příčinou 80 % všech úmrtí, ale zdaleka se nejedná jen o ně. Jejich výskyt, závažnost a průběh epidemie a do určité míry i způsoby řešení, jsou různé na různých územních celcích, protože také podmínky jsou na nich často významně rozdílné a do značné míry specifické. Lišit se mohou příčiny, které zásadním způsobem ovlivňují zdravotní stav populace a výskyt neinfekčních onemocnění, jako je například věk, pohlaví, úroveň vzdělání a socioekonomické situace, podíl rizikových a těžko adaptovatelných populačních skupin, životní styl, kouření, alkohol, toxikománie, úroveň výživy a výživového stavu, kvalita pitné vody, profesionální expozice, podmínky životního prostředí i podmínky rodinné. Rozdílná může být imunologická i genetická predispozice i dostupnost a úroveň poskytované léčebně preventivní péče. Tak jak jsou rozdílné podmínky, tak je rozdílný zdravotní stav a výskyt onemocnění. Příklady je celá řada. V Ústeckém kraji je celková standardizovaná úmrtnost i úmrtnost na kardiovaskulární a nádorová onemocnění u obou pohlaví po celou dobu sledování (1982–2012) statisticky významně vyšší než v ČR a v jiných regionech. Až katastrofální vzestup úmrtnosti na zhoubné nádory respiračního systému u žen, pozorovaný ve všech regionech, je v Ústeckém kraji významně strmější. Vyšší je i prevalence diabetu, rodí se více dětí s nízkou porodní hmotností, vyšší je procento samovolných potratů i umělého přerušení těhotenství, atd.

Epidemiologie je nauka o epidemiích. Jejím úkolem je odhalovat a poznávat všechny zákonitosti daného epidemického procesu (Raška 1954). V rámci tohoto procesu je nutné na konkrétním území zjistit skutečný zdravotní stav populace, výskyt, závažnost a vývoj onemocnění, která zdravotní stav ovlivňují, aktivně vyhledávat inaparentní či iniciální formy, studovat ovlivňující příčiny a vyhodnotit jejich podíl. Je třeba vytipovat a definovat rizikové a nejvíce ohrožené populační skupiny, vypracovat systém nápravných „protiepidemických“ opatření a systém sledování jejich efektu. To se určitě nepodaří ani z Bruselu nebo jen z Prahy. Z centra mohou padat rady nad zlato, ale převážně jen zdola, z terénu, je možné, očekávat provedení účinných opatření.

Bude hygienická služba schopna, přes všechna restriktivní opatření z posledních let, obstát před touto výzvou, bude schopna se přihlásit ke svému poslání preventivní medicíny populace a sehrát v tomto oboru nejen potřebnou, ale i důstojnou roli? Bude schopna navázat spolupráci s ostatními zdravotníky, s orgány státní správy i s jiným organizacemi, které se na diagnostice, sledování a omezování epidemií neinfekčních onemocnění nutně budou muset podílet? Bude si hygienická služba umět získat potřebnou vážnost a autoritu?

Slovo „epidemiologická“ se do názvu hygienických stanic vracet nemusí, ale epidemiologie se do hygieny vrátit musí ne jako slovo, ale jako základní metoda práce.

MUDr. František Kotěšovec